

O delu Arhivskega društva Slovenije

Poročilo komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj za leto 2008

Komisija je v začetku avgusta določila rok za javni razpis – ta naj bi bil od 12. 8. do 11. 9. 2008. Na svoji seji dne 22. septembra, na kateri so bili prisotni vsi člani, je odprla pravočasno prispele predloge in evidentirala kandidate: skupaj 9 predlogov za 6 kandidatov. Za priznanje je prispelo 5 predlogov za 4 kandidate. Za dve kandidatki, ki sta po mnenju komisije najbolj utemeljeno kandidirali za priznanje, je komisija v skladu s 14. členom Pravilnika o podeljevanju Aškerčevih nagrad in priznanj od predlagateljev zahtevala dodatna pojasnila do vključno 25. 9. Po prejetju pojasnil v zahtevanem roku je na dopisni seji (26. 9.) soglasno odločila, da predlaga podelitev dveh **priznanj** za dva projekta, ki sta ju predlagani kandidatki v celoti sami dokončali v zadnjih dveh letih. IO ADS je potem sklep komisije dne 1. 10. soglasno potrdil, da se Aškerčevo priznanje podeli:

Meti Matijević za obsežno monografijo Novomeške hiše in ljudje, pripravljeno na podlagi bogatih arhivskih virov.

Knjiga Mete Matijević je znanstvena monografija, ki zaradi obsežne uporabe virov pomeni pomemben prispevek k poznavanju zgodovine Novega mesta.

Meta Matijević se je v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, v Enoti za Dolenjsko in Belo krajino v Novem mestu, zaposlila kot arhivistka pred več kot 20 leti. Od letošnjega avgusta opravlja delo vodje enote.

Prve izkušnje z arhivskega področja je nabirala v Arhivu Slovenije, kjer se je zaposlila po končanem študiju zgodovine in umetnostne zgodovine. Nekaj časa je bila zaposlena v muzeju, potem pa se je leta 1986 vrnila k arhivskemu delu. Kot specialistka za 19. stoletje se je bolj ali manj ukvarjala s starejšim arhivskim gradivom. Urejala in popisovala je gradivo občin, notariatov in graščin ter staro zemljiško knjigo. Objavila je precej člankov, predvsem v Dolenjskem listu in reviji Rast, in pripravila (sama ali v sodelovanju s kolegi) več odmevnih razstav o novomeški preteklosti.

Knjiga Novomeške hiše in ljudje s poudarkom na obdobju od srede 18. do srede 19. stoletja je razdeljena na dva dela: v prvem so poleg predstavitev virov v pregledna poglavja razdeljene različne teme iz pre-

teklosti mesta in o njej; drugi del je posvečen katalogu hiš. Izčrpno je predstavljenih več kot 270 stavb in z njimi povezanih oseb.

Že na pogled lepo in obsežno delo je nastalo skoraj izključno na podlagi arhivskih virov: stare zemljiške knjige, katastra, dokumentov mestne občine in okrožnega urada ter matičnih knjig.

Zaradi poljudne oblike pa knjiga ni uporabna zgolj za ozke kroge strokovnjakov niti ni namenjena samo lokalni skupnosti in ljubiteljem tega ali onega področja, marveč nagovarja velik krog bralcev ne glede na starost in strokovno izobrazbo.

Drugo Aškerčevo priznanje za leto 2008 je bilo podeljeno

Andreji Klasinc Škofljanec za njen Vodnik po arhivskem gradivu Studia Slovenica, ki je rezultat več let trajajočega urejanja in popisovanja.

Ob urejanju gradiva, ki ga je pri slovenskih izseljencih zbral inštitut Studia slovenica, je Andreja Klasinc Škofljanec izdelala obsežen in kvaliteten popis, ki je pomagalo vsakemu uporabniku gradiva in povečuje dostopnost do bogate dokumentacije.

Andreja Klasinc Škofljanec se je po diplomu iz zgodovine in bibliotekarstva leta 1997 zaposlila kot pripravnica v Arhivu Republike Slovenije. Ureja in popisuje predvsem gradivo uprave s konca 18. in iz prve polovice 19. stoletja. Od leta 1999 v Arhivu tudi ureja in popisuje arhivsko gradivo Studia slovenica. V letu 2007 je sodelovala pri prevzemu nekaterih pomembnih zasebnih fondov, tudi zasebnega arhivskega gradiva Johna Corsellisa, v letu 2008 pa je v Arhivu RS opravljala tudi naloge, ki jih je Arhiv prevzel v okviru slovenskega predsedovanja Evropski skupnosti in seminarju za arhivarje iz slovenskega izseljstva. Sodeluje tudi z Zvezo prijateljev mladine Slovenije, v komisiji za ocenjevanje nalog s področja zgodovine, ki jih pripravljajo zgodovinski krožki na osnovnih šolah.

Arhivsko gradivo slovenskih izseljencev je bilo ob prihodu v Ljubljano povsem neurejeno in kot tako za raziskovanje neuporabno. Leta 1999 je skrb za ureditev tega gradiva prevzel Arhiv RS in tako je začela gradivo evidentirati ter pozneje tudi urejati in popisovati Andreja Klasinc Škofljanec. Njeno delo je bilo zajeto že v prvem *Vodniku po arhivskem gradivu Studia slovenica*, ki je izšel leta 2005 in je vseboval podatke o

124 fondih in zbirkah. Delo je nadaljevala in tako je konec leta 2006 izšla druga, dopolnjena izdaja Vodnika: ta vsebuje 36 dodatnih fondov, podatki za 20 že obstoječih pa so bili dopolnjeni. Vodnik je krona velikega opravljenega dela, saj za njim tiči okoli sto avtoričinih arhivskih popisov, ki so na voljo uporabnikom v čitalnici arhiva Studia slovenica. Vse to njeno obsežno delo je zelo pripomoglo k uporabi in popularizaciji navedenega arhiva. O tem pričajo veliko povpraševanje po njenem Vodniku ter številni raziskovalci, ki bi jim sicer to gradivo ostalo nedostopno.

Za **nagrado** so letos na naslov društva prispeli štirje predlogi za dva kandidata. Po pregledu predlogov je komisija soglasno sklenila podpreti tri predloge, IO društva pa je potem soglasno potrdil, da se letošnja Aškerčeva nagrada podeli

Inštitutu Studia slovenica in njegovemu ravnatelju dr. Janezu Arnežu za izjemne prispevke k zbiranju, varovanju in ohranjanju arhivske dediščine slovenskih izseljencev.

Inštitutu Studia slovenica je uspelo ohraniti pred uničenjem in pozabo arhivsko gradivo, ki je nastajalo ob delovanju slovenskih izseljencev v Evropi, Severni in Južni Ameriki, Avstraliji in zamejstvu, in to ne samo z neutrudnim pridobivanjem in publiciranjem arhivskega gradiva, ampak tudi z vztrajnim opozarjanjem in prepričevanjem slovenskih izseljencev, da je potrebno to gradivo ohraniti in omogočiti uporabo raziskovalcem.

Dr. Janez Arnež je s prijatelji leta 1957 v Washingtonu ustanovil zasebno ustanovo Studia slovenica. Njen ravnatelj in gonilna sila je še danes. Namen ustanove je bil po eni strani z objavljanjem v angleščini predstaviti in približati Slovenijo in Slovence ameriški javnosti, po drugi pa zbirati in ohranjati gradivo slovenskega izseljenstva.

Dr. Arnež je v okviru svojega raziskovalnega inštituta dolga leta potrpežljivo zbiral arhivsko gradivo, čeprav takratne politične okoliščine niso kazale, da ga bo mogoče prepeljati v Slovenijo; pa tudi med izseljenci samimi je pogosto doživel nerazumevanje. Leta 1991 je v Slovenijo vendarle prispel prvi del bogate zbirke, sestavljene iz arhivskega gradiva, časopisov in knjig, ki se dopolnjujejo. Istega leta je bil prenesen v Ljubljano tudi sedež ustanove. Gradivo je od leta 1993 v prostorih Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu. V letu 2002 je bilo dokumentarno gradivo Studia slovenica z odločbo ministrice za kulturo razglašeno za zasebno arhivsko gradivo; s tem mu je bil uradno priznan status, ki si ga raznolika in bogata dediščina, shranjena pri inštitutu, brez dvoma zasluži.

Med omenjenim gradivom je po pomenu v ospredju dokumentacija, ki je nastala ob delovanju begunskih taborišč, v katera so se zatekli Slovenci po II.

svetovni vojni. Drugi pomembni sklop gradiva je nastal pri delovanju slovenskih izseljenskih društev ter slovenskih župnij in verskih organizacij v Evropi in Ameriki v letih 1912–2002. Izredno zanimiv je tudi arhiv vodilnih politikov Slovenske ljudske stranke v emigraciji, ki ga je dr. Arnež pridobil v letu 2002 in vsebuje gradivo iz časa od začetka II. svetovne vojne do poznih 80. let prejšnjega stoletja. Med gradivom, katerega ustvarjalci so fizične osebe, najdemo korespondenco, dnevnike, fotografije in gradivo o njihovem društvenem, političnem in poklicnem delovanju. Opozoriti je treba na gradivo politikov, znanstvenikov, umetnikov, izseljenskih duhovnikov.

Skupno obsega arhivsko gradivo Studia slovenica prek 110 tekočih metrov dokumentov, urejenih v 160 fondov in zbir in popisanih v Vodniku. Inštitut poleg tega skrbi za objavljanje izbranih dokumentov v svoji zbirki *Pogledi*, ki izhajajo od leta 1995.

Studia slovenica predstavlja zasebno pobudo posameznikov, ki so zaznali pomen ohranjanja izseljenskega arhivskega gradiva, posvetili svoj čas in prispevali precejšnja finančna sredstva, pri svojem poslanstvu pa kljub nenaklonjenim okoliščinam vztrajali pol stoletja in ohranili za slovensko zgodovino izredno pomembno arhivsko gradivo. Tako poklicnim arhivistom kot lastnikom zasebnega arhivskega gradiva sta lahko Inštitut in njegov ravnatelj s svojo požrtvovalnostjo in uspešnim delom zgled predanosti plemenitemu poslanstvu: kako v težavnih okoliščinah ob nerazumevanju in pomanjkanju materialnih sredstev vztrajati in kljubovati v dobro našemu skupnemu zgodovinskemu spominu.

Drago Trpin, predsednik komisije

Nagovor ob podelitvi Aškerčevih nagrad in priznanj

Spoštovani,

v pesnitvi Čaša nesmrtnosti je Anton Aškerc v usta modreca Al Rašida položil temeljno programsko usmeritev človekove ustvarjalnosti: "Čaša tvoja je življenje tvoje. Vlivaj vanjo vsak dan dela dobra, dela slavnega za rojake svoje, za rojake in za domovino! ... v delih svojih živel sam boš večno!"

Počaščen sem, da smem na današnji praznični dan izreči čestitke letošnjim Aškerčevim nagrajencem, trem "marljivim čebelam", če si smem sposoditi prisposodbo iz statuta Akademije delovnih v Ljubljani, vam, ki ste dan za dnem, potrpežljivo in vztrajno zbirali, urejali, strokovno obdelovali in objavljali dragoceno arhivsko gradivo in tako po Aškerčevi